

Camelina microcarpa subsp. *sylvestris* (Brassicaceae) na Dolnym Śląsku – rozmieszczenie i stan aktualny

Camelina microcarpa subsp. *sylvestris* (Brassicaceae) in Lower Silesia – distribution and current state

KAMILA RECYŃSKA

*Instytut Biologii Roślin, Uniwersytet Wrocławski, Kanonia 6/8, 50-328 Wrocław;
e-mail: kamila.reczynska@gmail.com*

Abstract: *Camelina microcarpa* subsp. *sylvestris* was common in Poland. It was observed in lowlands and highlands to a height of 400 m a.s.l. In Lower Silesia, it was noticed in 26 ATPOL squares 10 × 10 km. Currently it occurs in 5 squares in 14 locations. Mostly it grows in dry swards and number of its stands decrease because of disappearing of this habitat. The species is critically endangered of extinction.

Słowa kluczowe: *Camelina microcarpa* subsp. *sylvestris*, Dolny Śląsk, chwasty, archeofity
Key words: *Camelina microcarpa* subsp. *sylvestris*, Lower Silesia, weeds, archaeophytes

Wstęp

Lnicznik droбноowoockowy dyskowaty *Camelina microcarpa* Andrzej. subsp. *sylvestris* (Wallr.) Hiitonen jest najpospolitszym przedstawicielem rodzaju *Camelina* w Polsce. Obecnie w niektórych regionach zanika i dlatego został uznany za gatunek narażony [1]. Na Śląsku Opolskim jest bliski zagrożenia [2], w Wielkopolsce nie został ujęty na liście gatunków zagrożonych [3]. Na terenie Dolnego Śląska ma kategorię zagrożenia LC (słabo zagrożony) [4].

Charakterystyka gatunku

(synonimy: *Camelina sylvestris* Wallr. Sched., *C. sativa* (L.) Crantz subsp. *pilosa* (p.p.))

Morfologia i biologia: roślina roczna ozima, ciemnozielona do zielonoszarej. Łodyga wzniesiona, (15)20 – 60(100) cm wysoka, przeważnie w górze rozgałęziona; w dolnej części pokryta prostymi i gwiazdkowatymi, krótkimi włoskami, w górnej części naga bądź słabo owłosiona. Liście owłosione, odziomkowe na ogonkach, podługowato odwrotnie jajowate, łodygowe lancetowate o nasadzie strzałkowej, całobrzegie albo odlegle ząbkowane. Kwiaty zebrane w grono. Działki (2,5)2,6–3,0(3,1) mm dł.; płatki białawożółte, wąsko klinowate, o blaszce prosto zbiegającej w słabo zaznaczony paznokieć.

Kwitnie V–VI (VII). Łuszczyнки zaokrąglone, szeroko gruszkowate, na szczycie z dzióbkiem. Owoce długo dojrzewające i trudno pękające. Szypułki owoców prawie prostopadłe do osi kwiatostanu. Nasiona brunatno-czerwone lub czerwone. $2n = 40$ [5,6,7].

Uwagi taksonomiczne: *Camelina microcarpa* Andrzej. s. l. jest taksonem bardzo zmiennym. Na początku XX w. był dzielony na dwa gatunki *C. microcarpa* Andrzej. s. str. i *C. sylvestris* Wall. Późniejsze badania potwierdziły słusność takiego podziału, z zastrzeżeniem, że na obszarach, gdzie zasięgi występowania obu taksonów nakładają się (zwłaszcza Europa Środkowa), lepiej są one charakteryzowane na poziomie podgatunków subsp. *microcarpa* i subsp. *sylvestris* [6].

Podobne gatunki: Lnicznik siewny *Camelina sativa*, niegdyś uprawiany jako roślina oleista. Posiada pędy z delikatnymi gwiazdkowatymi włoskami, zwykle bez włosków pojedynczych, kłapy łuszczynek są brzuchato wysklepione, szypułki łukowato lub słabo esowato wygięte [7]. Może być także mylony z ozędką groniastą *Neslia paniculata*. Ma ona pędy i liście pokryte gwiazdkowatymi włoskami, ciemnożółte kwiaty, łuszczyнки kuliste, jednonasienne, zwykle szersze niż dłuższe, sieciowato dołkowane [8].

Siedlisko: pola, murawy, ugory, miedze, odsłonięcia gleby, rzadko tereny kolejowe; sporadycznie pojawia się na gruzowiskach i wysypiskach śmieci. Preferuje gleby bogate w węgiel wapnia [6, 7].

Rozmieszczenie geograficzne: takson pochodzenia euroazjatyckiego, obejmujący zwartym zasięgiem południową, zachodnią i środkową Europę, Kaukaz, obszary przy-czarnomorskie, Azję Mniejszą i południową część Azji Środkowej. Nie występuje w Europie Wschodniej oraz pozostałych częściach Azji, gdzie zastępowany jest przez subsp. *microcarpa*, bądź *C. rumelica* [7, 9].

W Polsce posiada stanowiska w całej części niżowej oraz na wyżynach do wysokości 400 m n.p.m. [6, 7, 10].

Informacje dodatkowe: -

Wyniki

Występowanie w regionie: przed 1945 r. takson był bardzo pospolity na niżu, w górach znacznie rzadszy. W tym okresie nie podawano jego szczegółowych lokalizacji [11, 12]. Po 1945 r. stanowiska grupowały się na Wale Trzebnickim w rejonie Wołowa i Głogowa, a także w niższych położeniach Sudetów: na Pogórzu Kaczawskim i Wałbrzysko-Bolkowskim, Wzgórzach Niemczańsko-Strzelińskich oraz Obniżeniu Podsudeckim. Podawany był także z Wrocławia i okolic oraz Oławy.

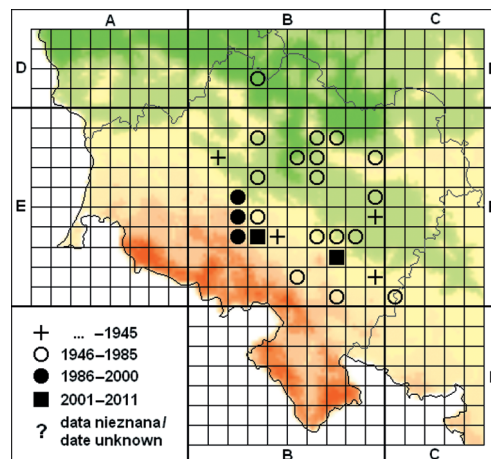
Większość szczegółowych notowań pochodzi z lat 1945–1985. W latach 1985–2000 stwierdzony 12 razy. W ciągu ostatnich 10 lat obserwowany dwukrotnie, w 2010 r. w murawie kserotermicznej koło Pietrzykowa na Pogórzu Wałbrzysko-Bolkowskim oraz w 2011 r. w sąsiedztwie kamieniołomu w Nasławicach (Przedgórze Sudeckie; E. Szczęśniak, npbl.).

Przed 1945 r. takson obserwowano na stokach wzgórz, przydrożach, skrajach pól i wysypiskach [12]. Po 1945 r. odnotowywany głównie w murawach ciepłolubnych [13, 14, 15]. Uznawany jest za takson charakterystyczny zespołu *Tunico-Poëtum compressae* [16, 17]. Notowany był także na polach, w zbiorowiskach ze związku *Caucalidion* i *Aperion spicae-venti*, towarzyszących uprawom zbożowym [13, 18, 19] i sporadycznie na terenach kolejowych [20].

Populacja regionalna: brak danych o wielkości populacji historycznych. Na stanowisku

foto/photo K. Reczyńska

koło Pietrzykowa obserwowano kilkanaście okazów.

Aktualny zasięg w regionie: regionalny zasięg gatunku [21] obejmuje 62 jednostki, aktualny stanowi jego 14,5 %. Gatunek występował łącznie w 26 kwadratach ATPOL, obecna powierzchnia zasiedlenia to zaledwie 5 kwadratów.

Zagrożenia: głównym zagrożeniem dla dolnośląskich populacji *C. microcarpa* subsp. *sylvestris* jest zmniejszająca się na skutek zarzucenia odpowiednich metod użytkowania powierzchnia muraw ciepłolubnych oraz intensyfikacja rolnictwa.

Status na Dolnym Śląsku: według przyjętych kryteriów oceny zagrożenia podgatunek został uznany za krytycznie zagrożony wymarciem – kategoria **CR**.

Źródła informacji:

- [1] ZAJĄC M., ZAJĄC A., TOKARSKA-GUZIŁ B. 2009. Extinct and endangered archaeophytes and the dynamics of their diversity in Poland. – Biodiv. Res. Conserv. **13**: 17–24.
- [2] NOWAK A., NOWAK S. & SPAŁEK K. 2008. Red list of vascular plants of Opole province. – Nature Journal **41**: 141–158.
- [3] JACKOWIAK B., CELKA Z., CHMIEL J., LATOWSKI K., ŻUKOWSKI W. 2007. Red list of vascular flora of Wielkopolska (Poland). – Biodiv. Res. Conserv. **5-8**: 95–127.
- [4] KĄCKI Z., DAJDOK Z., SZCZĘŚNIAK E. 2003. Czerwona lista roślin naczyniowych Dolnego Śląska. – W: Kącki Z. (red.), Zagrożone gatunki flory naczyniowej Dolnego Śląska. – Inst. Biologii Roślin UW i PTPP „Pro Natura”, Wrocław, s. 9–65.
- [5] MAŁAŁSKI J. 1967. Atlas Flory Polskiej i Ziemi Ościennych. T. IX, z. 5 (4) *Cruciferae* – PWN, Warszawa-Wrocław.
- [6] MIREK Z. 1981. Genus *Camelina* in Poland – Taxonomy, distribution and habitats – Rodzaj *Camelina* w Polsce – zmienność, rozmieszczenie i warunki występowania. – Fragm. Flor. Geobot. **27**(3): 445–507.
- [7] MIREK Z. 1985. *Camelina* Crantz, Lnicznik. – W: JASIEWICZ A. (red.), Flora Polski. Rośliny Naczyniowe 4. – PWN, Warszawa, Kraków, s. 235–241.
- [8] SYCHOWA M. 1985. *Neslia* Desv., Ożędka. – W: Jasiewicz A. (red.), Flora Polski. Rośliny Naczyniowe 4. – PWN, Warszawa, Kraków, s. 241–242.
- [9] MEIKLE R.D., AKEROYD J. R. 1993. *Camelina* Crantz – W: TUTIN T. G., BURGESS N. A., CHATER A. O., EDMONDSON J. R., HEYWOOD V. H., MOORE, D. M., VALENTINE D. H., WALTERS S. M., WEBB D. A. (red.), Flora Europaea **1**, wyd. 2. Psilotaceae to Platanaceae. – Cambridge University Press, s. 380–381.
- [10] ZAJĄC A., ZAJĄC M. (red.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. – Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 714 ss.
- [11] FIEK E. 1881. Flora von Schlesien. – J. U. Kern's Verl., Breslau, 571 ss.
- [12] SCHUBE T. 1903. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien preußischen und österreichischen Anteils. – R. Nischkowsky, Breslau, 362 ss.
- [13] PENDER K. 1990. Lasy obszaru Wzgórz Strzeleńskich. – Acta. Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **44**: 141–255.
- [14] SZCZĘŚNIAK E. 1998. Szata roślinna północno-zachodniej części Pogórza Wałbrzyskiego. Cz. III. Zbiorowiska nieleśne. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **74**: 7–35.
- [15] KWIATKOWSKI P. 2006. Current state, separateness and dynamics of vascular flora of the Góry Kaczawskie (Kaczawa Mountains) and Pogórze Kaczawskie (Kaczawa Plateau) I. Distribution atlas of vascular plants. – W: Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 467 ss.
- [16] GŁOWACKI Z. 1975. Zbiorowiska murawowe zachodniej części Wzgórz Trzebnickich. – Prace OTPN, Wydz. III – Nauk. Przyr., s. 1–102.
- [17] KWIATKOWSKI P. 1996. Roślinność kserotermiczna okolic Jawora. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **70**: 181–203.
- [18] ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1988. Flora segetalna zachodniej części Wału Trzebnickiego (Wzniesienia Żarskie, Wzgórze Dalkowskie i Obniżenie Ścinawskie). – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **36**: 3–46.
- [19] ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1990. Zbiorowiska segetalne Wału Trzebnickiego. Florystyczno-ekologiczne studium porównawcze. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **46**: 3–230.
- [20] ANIOŁ-KWIATKOWSKA J. 1974. Flora i zbiorowiska synantropijne Legnicy, Lubina i Polkowic. – Acta Univ. Wratislaviensis, Prace Bot. **19**: 1–152.
- [21] SZCZĘŚNIAK E., DAJDOK Z., KĄCKI Z. 2011. Metodyka oceny i kategoryzacja zagrożonych archeofitów na przykładzie Dolnego Śląska. – Acta Botanica Silesiaca, Supplementum **1**: 9–28.

Summary

Camelina microcarpa subsp. *sylvestris* (Brassicaceae) is the most abundant taxon of the *Camelina* genus in Poland. In some regions it became quite rare therefore nowadays is vulnerable to extinction.

In Lower Silesia, it was categorized in category LC (least concern). Historical and current data indicate its occurrence in 26 ATPOL squares 10×10 km. It was primarily found on cultivated fields and in dry swards on calcareous substrates, rarely on wastelands and occasionally on railways. After 1945 year the main area of its occurrence were the Trzebnickie Hills and the Sudety Mts. and their foothills. After 1985 year it was noticed on 14 locations only, last time in 2010 in dry sward near Pietrzyków and near quarry in Nasławice. Actually the species is critically endangered of extinction.